

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Kapel- en etagelinde bij kruispunt in Maarkedal

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Kapel- en etagelinde bij kruispunt, Maarkedal (Nukerke), Lindeke –
monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/45064/102.1

Nele Vanmaele

13/08/2018

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	4
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	5
2.	Evaluerend gedeelte	5
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	5
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	6
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	7
2.4.	Juridische toestand.....	7
2.4.1.	Onroerend Erfgoed	7
2.4.2.	Ruimtelijke Ordening	7
2.4.3.	Landbouw en Visserij.....	7
3.	Beheersvisie	8
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	8
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	8
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	8
4.	Bronnen	9
4.1.	Cartografische bronnen	9
4.2.	Literatuur	10
4.3.	Onuitgegeven publicaties	10
4.4.	Internetbronnen.....	10
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	10
5.1.	Omgevingsplan	10
5.2.	Fotobijlage	10
5.3.	Kaarten en figuren	10
5.4.	Criterionota	10
5.5.	Boomtechnisch onderzoeksrapport bij 3 etagelindes	10

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Situering

De kapel- en etagelinde staat op de kruising van twee paden ten zuiden van de dorpskern van Nukerke, deelgemeente van Maarkedal. De paden liggen in een open kouterlandschap, waar de solitaire boom als baken fungeert.

1.2. Historisch overzicht

De etagelinde staat in een vrij open landschap, een historische kouter ten zuiden van Nukerke, op een kruispunt van voetwegen. Het eerste pad verbindt de Oude Heerweg (oude verbinding tussen Oudenaarde en Ronse die minstens uit de Late Middeleeuwen dateert) met herberg 'In de Sterre' in de Pontstraat. Het tweede pad, een kerkweg, verbindt de straat Mere met Lindeke, waardoor de Gemeenteschool met de dorpskern verbonden is.

Op de kaart van Villaret (1745) is de kerkweg op de kaart aangegeven, de verbinding tussen Oude Heerweg (Grand Chemin) en de Pontstraat staat er niet op. De Ferrariskaart (1778) toont een gelijkaardige situatie. Een kaart bij het Landboek van Nukerke¹ uit 1771 toont een weergave van de paden ten zuiden van de dorpskern van Nukerke zoals ze nu op het terrein aanwezig zijn. Er staan evenwel geen solitaire bomen op deze kaart.

De kaarten vanaf de Atlas der Buurtwegen (1841) registreren beide wegen. Op de Atlas der Buurtwegen wordt de kapel- en etagelinde bij het kruispunt van beide paden als boom (groen punt) weergegeven. De topografische kaarten uit 1862 en 1884 vermelden het toponiem 'Tilleul' zonder puntweergave. De kaart van 1910 vermeldt eveneens het toponiem 'Tilleul' maar geeft ook een puntweergave van de boom. De kaarten uit 1960 en 1999 noteren het toponiem 'De Linde' én een cartografische weergave van een merkwaardige boom.

Op de topografische kaarten uit de 19de en 20ste eeuw wordt de boom vermeld, wat wijst op het groot belang ervan en de functie als ontmoetingsplek. Kerkgangers ontmoetten elkaar aan de linde. Verliefde koppeltjes spraken op deze plek af. Jarenlang werd in de dorpschool over de linde onderwezen. Aan deze linde wordt reeds lang een kapelletje aan Onze-Lieve-Vrouw gewijd opgehangen, een gebruik dat vaak voorkomt bij linde en teruggaat op pre- christelijke boomvereringen.²

De solitaire boom heeft een bakenfunctie door zijn centrale ligging in het open landbouwgebied. Deze context staat onder druk. Een groot deel van de kouter is in het laatste kwart van de 20ste eeuw aangesneden door bebouwing. Het westelijk deel van de kouter, richting de N60, is verkaveld. In het oosten ligt een begraafplaats.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De etagelinde staat op een kruising van twee oude voetwegen die verhard zijn met betondallen. Het betreft een Hollandse linde (*Tilia europaea* (x)) met een stamomtrek van 357 cm (gemeten op 150 cm hoogte). De boom grenst aan akkerpercelen en private tuinen.

Er is een takvrije stam van 6 m. De structuur van de kruin heeft de kenmerken van een etagelinde. Op een hoogte van 6 m is er een zware takkenkrans waarvan alle takken een schuine aanzet hebben. Er is één duidelijke zware doorgaande stam met een tweede etage,

¹ VUYLSTEKE M. 2001: Het Landboek van Nukerke, *Businarias* 5.1, 19-21.

² VAN DEN ABEELE H. 2006: *Aan 't Lindeke* [online]

die aanzet op 7,5 m hoogte, en een mogelijk vroeger bolvormig geschoren kruin. De kruinprojectie (gesteltakken met loten) is een cirkel met diameter 11 m. De totale hoogte van de boom bedraagt 14 m.

Aan de noordzijde van de boom bevindt zich een eenvoudige houten kapelletje met Mariabeeld en enkele kaarsen.

De twee tuinbergingen aan de westzijde van de boom hebben geen erfgoedwaarde en maken geen deel uit van de bescherming. Enkel de bodem is op deze plaatsen beschermd.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens plaatsbezoeken op 07/04/2017 en 24/10/2017 (boomtechnisch onderzoek³). De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

De conditie van de boom is slecht en vertoont kenmerken van degradatie. Het bovenste deel van de kruin geeft een geringe lengtegroei van de twijgen. Het onderste deel van de kruin geeft wel voldoende bladbezetting.

De vitaliteit van de boom is goed. De niet-aangetaste delen van de wortelaanzetten en de daarmee verbonden stamdelen hebben een vrij sterke diktegroei.

Er is een aantasting met korsthoutskoolzwam (*Kretzschmaria deusta*) over een groot deel van de stam en stamvoet. Aan westelijke zijde is een volledig segment van de stam weggerot. Er zijn sporen van honingzwammycelium (*Armillaria*) vastgesteld aan deze zijde. Aan de westelijke zijde van de stamvoet is er mogelijk aarde tegen de stam gestort en zijn er sporen van herbicidegebruik.

De structuur van de boom is aangetast door de korsthoutskoolzwam, waardoor de stam voor een groot deel is uitgehold of vermolmd. De stam naar de bovenste etage staat op een segment dat voor een groot deel is ingerot.

Aan de noordzijde van de boom bevindt zich een eenvoudige houten kapelletje met Mariabeeld en enkele kaarsen. Er onder staat een recent bordje dat camerabewaking aangeeft en aan de westzijde zit hoog in de boom een recent dubbel vogelhuisje (zonder erfgoedwaarde).

De boom staat op een kruispunt van twee voetwegen die met betondallen zijn verhard. Aan de westzijde zijn particuliere tuinen gelegen. Aan de noord- en zuidzijde is akkerland gelegen (dat soms in grasland wordt gelegd). De ceders in een aanpalende tuin aan de noordwestzijde zijn recent gerooid waardoor deze niet meer in concurrentie staan met de lindeboom.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

Wetenschappelijke waarde:

De etageboom is een veteranboom, die zich omwille van zijn leeftijd in een langzame aftakelingsfase bevindt. De veteranboom wordt gekenmerkt door een grote stamonttrek, door de aanwezigheid van holtes in de stam of in de takken, of door dood hout in de kruin en door spleten of loslatende delen in de schors. Dit maakt hem tot een uniek habitat voor

³ KETELS G. 2017: Boomtechnisch onderzoek bij 3 etagelinden, onderzoeksrapport.

een aantal zeldzame soorten. Monitoring van deze boom kan de levensverwachting van dit herkenbaar exemplaar vergroten.

Door zijn omvang en hoge leeftijd bezit deze boom een uitgesproken genetische waarde als vertegenwoordiger van een bijzondere variëteit.

Historische waarde:

Door de bijzondere en omstandige zorg die aan etagebomen werd besteed, vertegenwoordigen etagebomen een oud en historisch relevant bomenpatrimonium. De specifieke snoeivorm kan teruggaan op historische tradities. De kapellinde met kenmerken van een etageboom bezit een authentieke standplaats door de historische eenheid die er is met de kruising van voetwegen in een open akkerland. Een kapelboom is een boom waartegen een boomkapel is bevestigd.

De kapellinde met kenmerken van een etageboom bij een kruispunt is als boom weergegeven op de Atlas der buurtwegen uit midden de 19de eeuw. Op latere topografische kaarten uit de 19de en begin 20ste eeuw wordt de boom vermeld, wat wijst op het groot belang ervan en een mogelijke functie als baken of ontmoetingsplaats. De boom is aangeplant op een kruispunt van wegen. De ene weg verbindt een herberg met de Oude Heerweg, verbinding tussen Oudenaarde en Ronse. De andere weg verbindt de kerk met de school.

Volkskundige waarde:

De linde vormt een historische eenheid met een religieus element, namelijk een houten boomkapelletje. Het refereert naar het gebruik om kapellen of kruisen te hangen op linden. Van lindebomen is bekend dat zij bij uitstek werden aangeplant bij bijzondere, vaak spiritueel geïnspireerde aangelegenheden.

Technische waarde:

De linde met kenmerken van een etageboom is een zeldzaam voorbeeld van een dergelijk type boom. Het landschapselement heeft een uitgesproken technische waarde omwille van een bijzondere snoeitechniek waarbij alle gesteltakken in meerdere horizontale vlakken werden geleid. In principe werden de loten, die zich ontwikkelen op de gesteltakken, jaarlijks teruggezet.

Door de snoeitechniek werd een brede kroon opgebouwd waarbij bedreigende of nadelige weersinvloeden (wind, regen, hagel, zon, bliksem,...) rechtstreeks werden afgeschermd. Een ruim schaduwveld zou hier functioneel geweest kunnen zijn als zonnescherm, bijvoorbeeld om een ontmoetingsplaats of religieuze plek onder de etageboom te beschermen en markeren.

Esthetische waarde:

De kapellinde met kenmerken van een etageboom heeft een esthetische waarde omwille van de bijzondere en representatieve groeivorm als gevolg van een kunstmatige, haast kunstzinnige snoeitechniek. De oude boom bezit een eerbiedwaardig voorkomen door de aanwezigheid van een dikke, knoestige stam en gesteltakken, in de vorm van een kandelaar.

Ruimtelijk-structurende waarde:

De kapel- en etagelinde bij kruispunt heeft omwille van de plantpositie een ruimtelijk-structurende waarde. De boom is aangeplant op de kruising van voetwegen op een open akkerland, waar de opvallende boomkruin een duidelijk herkenbaar en beeldbepalend baken is in de open ruimte.

2.2. Motivering van het type bescherming

De kapel- en etagelinde bij kruispunt wordt beschermd als monument. Het Onroerendergoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen

die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemene belang wegens de erfgoedwaarde(n).” Omwille van deze redenen wordt voorgesteld om de kapel- en etagelinde bij kruispunt te beschermen als monument.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

Binnen de afbakening van de bescherming wordt die zone opgenomen die noodzakelijk wordt geacht om het optimaal behoud van de kapel- en etagelinde te verzekeren. Dit is zowel de kruin, de stam als een (ondergrondse) zone errond waarin de belangrijkste wortels zich bevinden.

Algemeen wordt aangenomen dat de belangrijkste wortels van een boom zich zeker uitstrekken tot in de druipzone van de takken, dus iets verder dan de kruinprojectie. De wortels situeren zich echter vooral daar waar lucht en vocht aanwezig is en de wortelgroei kan dus, afhankelijk van de ondergrond, een onvoorspelbare vorm aannemen.

Op basis van onderzoek wordt aangenomen dat de zone nodig voor optimale bescherming van de wortelzone bestaat uit een cirkel met een straal die 15 maal de stamdiameter gemeten op 1,50 m is, ofwel de kroonprojectie met 5 m rondom, afhankelijk van wat het grootst is (Read, 2000; Lonsdale, 2013). Omdat het een geknotte etagelinde betreft kan de kruindiameter niet eenduidig worden vastgesteld. Hiervoor wordt dus enkel de berekening op basis van de stamdiameter toegepast. De huidige stamomtrek bedraagt 357 cm. Het toepassen van deze formule op de etagelinde geeft volgend resultaat: $15 \times (3.57\text{m}/\pi) = 17 \text{ m}$ (afgerond).

Op basis van deze berekening is volgende wortelbeschermingszone noodzakelijk: een cirkel met straal 17 m met de etagelinde in het centrum.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

De etagelinde is opgenomen in de Inventaris Houtige Bepantingen met Erfgoedwaarde als 'Kapel- en etagelinde bij kruispunt' (ID 300021) en is niet vastgesteld.

2.4.2. Ruimtelijke Ordening

De boom en zijn omgeving zijn op het gewestplan als woonuitbreidingsgebied ingekleurd. Delen van het woonuitbreidingsgebied zijn reeds bebouwd (Jasmijnstraat en begraafplaats), andere delen zijn in landbouwgebruik.

2.4.3. Landbouw en Visserij

Ten noorden van de linde is het landbouwperceel in de laag 'landbouwgebruikspercelen 2016' aangegeven als grasland. Het perceel akkerland ten zuiden ervan is aangegeven als wintertarwe.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit.

Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming. Hieronder lichten we één van deze beheersdoelstellingen toe zodat duidelijk is wat er mee wordt bedoeld:

Art.3.§.3: In geval van conditie- of vitaliteitsverlies van de boom moet er een expertiseverslag worden opgesteld door een deskundige boomverzorger, en moeten de daarin vervatte maatregelen worden uitgevoerd. Deze werken mogen niet worden aangevat zonder een toelating van het agentschap Onroerend Erfgoed of, zoals vermeld in artikel 6.4.4, §1, eerste lid, van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, van de erkende onroerenderfgoedgemeente.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden er van aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Dat zijn deze:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een verkavelingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is

vraagt de vergunningverlener (de gemeente of de Vlaamse overheid) advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

4.1. Cartografische bronnen

Kaart van Villaret, Institut National de l'Information Géographique et Forestière, Sint-Mande (France), CH 292, uitgegeven 1745, schaal 1:14.400.

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden voor Zijn Koninklijke Hoogheid de Hertog Karel Alexander van Lotharingen, Jozef Jean François de Ferraris, Koninklijke Bibliotheek van België, uitgegeven in 1770-1778, schaal 1:11.520 herleid naar 1:25.000.

Gereduceerde Kadasterkaart van België, Dépôt de la Guerre, uitgegeven in 1845-1855, schaal 1:20.000.

Atlas Cadastral parcellaire de la Belgique, Philippe-Christian Popp, uitgegeven in 1842-1879, schaal 1:5000.

Topografische kaart van België, Philippe Vandermaelen, uitgegeven in 1846-1854, schaal 1:20.000.

Topografische kaarten van België, Eerste editie, Krijgsdepot, uitgegeven in 1865-1880, schaal 1:20.000.

Topografische kaarten van België, Tweede editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1880-1884, schaal 1:20.000.

Topografische kaarten van België, Derde editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1889-1900, schaal 1:20.000.

Topografische kaarten van België, Herziening derde editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1900-1930, schaal 1:20.000.

Kaart van België, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1928-1950, schaal 1:20.000.

Kaart van België, Militair Geografisch Instituut, uitgegeven in 1949-1970, schaal 1:25.000.

Topografische basiskaart numerieke reeks, Nationaal Geografisch Instituut, uitgegeven in 1999, schaal 1:10.000.

Topografische basiskaart numerieke reeks, Nationaal Geografisch Instituut, uitgegeven in 2009, schaal 1:10.000.

4.2. Literatuur

LONSDALE D. 2013: *Ancient and other veteran trees: further guidance on management*, 212.

READ H. 2000: *Veteran Trees: A guide to good management*, 92.

VUYLSTEKE M. 2001: Het Landboek van Nukerke, *Businarias* 5.1, 19-21.

4.3. Onuitgegeven publicaties

HIMPE K. 2017: *Etagebomen in Vlaanderen*, criterianota, Agentschap Onroerend Erfgoed, 31.

KETELS G. 2017: Boomtechnisch onderzoek bij 3 etagelinden, PAN boombeheer, onderzoeksrapport, 11.

VANDENABEELE H. 2008: Linden als levende monumenten [online], <http://blogimages.seniorennet.be/nukerke/attach/136906.pdf> (geraadpleegd op 16 november 2017).

4.4. Internetbronnen

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Nukerke* [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121263> (geraadpleegd op 16 november 2017).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Kapel- en etagelinde bij kruispunt* [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/300021> (geraadpleegd op 16 november 2017).

VAN DEN ABEELE H. 2006: *Aan 't Lindeke* [online], <http://blog.seniorennet.be/nukerke/archief.php?ID=198131> (geraadpleegd op 16 november 2017).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotobijlage bij het ministerieel besluit bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Kaarten en figuren

5.4. Criterianota

5.5. Boomtechnisch onderzoeksrapport bij 3 etagelindes